

گزارش عملکرد تجارت خارجی استان گیلان در سال

۱۴۰۴ و چهار ماهه نخست ۱۴۰۵

(بر اساس آمار گمرکات استان)

رشت، بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کد پستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸

۰۱۳-۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

www.iccimguil.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

شناسنامه

عنوان

گزارش عملکرد تجارت خارجی استان گیلان در سال ۱۴۰۴ و چهار ماهه نخست ۱۴۰۵
(بر اساس آمار گمرکات استان)

تهیه و تنظیم: مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان

کارشناس: مهرناز شرافت

ناظر: دکتر محمدرضا تقی زاده جورشری

مهر ۱۴۰۵

آدرس: رشت - بلوار ولیعصر - شماره ۶۷۴ - کدپستی ۴۱۶۹۷-۶۶۵۴۸

۰۱۳۳۷۵۷۰۳۷-۸

guilancima@gmail.com

www.iccimguil.ir

صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۴	مقدمه
۵	سیمای کلی تجارت خارجی گیلان در سال ۱۴۰۴ و چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۵
۶	صادرات و واردات به تفکیک گمرکات استان گیلان
۶	صادرات به تفکیک گمرکات استان
۸	واردات به تفکیک گمرکات استان
۹	تراز تجاری گمرکات استان
۱۰	مقاصد صادراتی گمرکات استان
۱۱	مبادی وارداتی گمرکات استان
۱۳	ترکیب کالایی صادرات و واردات
۱۴	جمع‌بندی
۱۵	پیشنهادهای

مقدمه

تجارت خارجی یکی از مهم‌ترین مجراهای پیوند اقتصاد استان‌ها با بازارهای منطقه‌ای و جهانی است. صادرات بر درآمد ارزی و بازار فروش تولیدکنندگان اثر مستقیم دارد و واردات نیز تأمین‌کننده مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و کالاهای اساسی مورد نیاز بنگاه‌ها و بازار استان است. گیلان به واسطه قرار گرفتن در حاشیه دریای خزر، همجواری با جمهوری آذربایجان و برخورداری از گمرک آستارا، مناطق آزاد تجاری انزلی و حسن‌رود و منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا، از ظرفیت‌های قابل توجهی برای مبادلات تجاری با کشورهای همسایه و حوزه خزر برخوردار است. شناخت دقیق و مستند وضعیت این مبادلات، پیش‌نیاز تصمیم‌گیری مؤثر برای فعالان اقتصادی، اتاق‌های بازرگانی و دستگاه‌های اجرایی است.

در این چارچوب، گزارش حاضر با هدف ارائه تصویری تحلیلی از وضعیت تجارت خارجی استان گیلان در سال ۱۴۰۴ و چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۵ (فروردین تا تیر) تهیه شده است. گزارش ساختار تجارت خارجی استان را از چهار منظر بررسی می‌کند: حجم و تراز کلی صادرات و واردات، توزیع آن‌ها میان گمرکات استان، شرکای تجاری (مقاصد صادراتی و مبادی وارداتی) و کالاهای عمده مبادله‌شده.

داده‌های گزارش از طریق مکاتبه رسمی با گمرک استان گیلان دریافت شده و شاخص‌های وزن (هزار تن)، ارزش (میلیون دلار)، تراز تجاری و نسبت پوشش واردات از محل صادرات (نسبت ارزش صادرات به ارزش واردات) بر پایه آن‌ها محاسبه شده است. از آنجا که طول دوره‌های مورد بررسی برابر نیست (دوازده ماه و چهار ماه)، مقایسه روندها در موارد لازم بر مبنای میانگین ماهانه انجام شده است. همچنین آمار بر اساس گمرک ثبت‌کننده تهیه شده و لزوماً بیانگر محل تولید یا مصرف نهایی کالا در استان نیست. با توجه به در دسترس نبودن آمار تفکیکی در سطح ملی، سهم استان از تجارت خارجی کشور محاسبه نشده و گزارش بر تحلیل ساختار تجارت خود استان متمرکز است. نتایج این بررسی می‌تواند ضمن ترسیم تصویری روشن از وضعیت موجود تجارت خارجی گیلان، زمینه شناسایی بازارهای دارای ظرفیت توسعه، کاهش تمرکز تجاری، تقویت صادرات کالاهای دارای مزیت و اتخاذ سیاست‌های مؤثرتر برای توسعه روابط تجاری استان با کشورهای هدف را فراهم کند.

سیمای کلی تجارت خارجی گیلان در سال ۱۴۰۴ و چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۵

بررسی وضعیت تجارت خارجی استان گیلان نشان می دهد که در سال ۱۴۰۴، حجم کل تجارت استان به ۳,۷۰۹ هزار تن به ارزش ۲,۴۹۸.۵ میلیون دلار رسیده است. از این میزان، ۱,۶۷۶ هزار تن به ارزش ۷۸۷.۵ میلیون دلار مربوط به صادرات و ۲,۰۳۳ هزار تن به ارزش ۱,۷۱۱ میلیون دلار مربوط به واردات بوده است. بر این اساس، واردات از نظر ارزش سهم بیشتری از تجارت خارجی استان را به خود اختصاص داده و حدود ۶۸.۵ درصد از ارزش حجم کل تجارت را تشکیل داده است، در حالی که سهم صادرات حدود ۳۱.۵ درصد بوده است.

همچنین، تراز تجاری استان در سال ۱۴۰۴ معادل ۹۲۳.۵ میلیون دلار منفی بوده است. نسبت پوشش واردات از محل صادرات، که از تقسیم ارزش صادرات بر ارزش واردات به دست می آید، حدود ۴۶ درصد محاسبه شده است؛ به این معنا که ارزش صادرات استان معادل حدود ۴۶ درصد ارزش واردات آن بوده است.

در چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۵، حجم کل تجارت خارجی گیلان به ۱,۵۰۵.۹ هزار تن به ارزش ۹۸۲.۲ میلیون دلار رسیده است. در این دوره، صادرات استان ۶۶۲.۹ هزار تن به ارزش ۲۶۶.۶ میلیون دلار و واردات ۸۴۳ هزار تن به ارزش ۷۱۵.۶ میلیون دلار بوده است. در نتیجه، واردات حدود ۷۲.۹ درصد و صادرات حدود ۲۷.۱ درصد از ارزش کل تجارت خارجی استان را به خود اختصاص داده اند. تراز تجاری استان در این دوره نیز ۴۴۹ میلیون دلار منفی بوده و نسبت پوشش واردات از محل صادرات به حدود ۳۷.۳ درصد رسیده است.

جدول ۱- سیمای کلی تجارت خارجی استان گیلان

فعالیت	سال ۱۴۰۴		چهار ماهه نخست ۱۴۰۵	
	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)
حجم کل تجارت	۳,۷۰۹	۲,۴۹۸.۵	۱,۵۰۵.۹	۹۸۲.۲
صادرات	۱,۶۷۶	۷۸۷.۵	۶۶۲.۹	۲۶۶.۶
واردات	۲,۰۳۳	۱,۷۱۱	۸۴۳	۷۱۵.۶

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

با توجه به متفاوت بودن طول دو دوره، مقایسه عملکرد تجارت خارجی در سال ۱۴۰۴ و چهار ماهه نخست ۱۴۰۵، در موارد مربوط به تغییرات حجم فعالیت، بر مبنای میانگین ماهانه انجام می شود. بر این اساس، میانگین ماهانه وزن صادرات از ۱۳۹.۷ هزار تن در سال ۱۴۰۴ به ۱۶۵.۷ هزار تن در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ افزایش یافته که بیانگر رشد حدود ۱۸.۶ درصدی است. در همین مدت، میانگین ماهانه ارزش صادرات از ۶۵.۶ میلیون دلار به ۶۶.۷ میلیون دلار رسیده و حدود ۱.۷ درصد افزایش یافته است. در مقابل، میانگین ماهانه وزن واردات از ۱۶۹.۴ هزار تن به ۲۱۰.۸ هزار

تن و میانگین ماهانه ارزش واردات از ۱۴۲.۶ میلیون دلار به ۱۷۸.۹ میلیون دلار افزایش یافته که به ترتیب رشد حدود ۲۴.۴ و ۲۵.۴ درصدی را نشان می دهد.

این مقایسه نشان می دهد که در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵، اگرچه حجم ماهانه صادرات استان افزایش یافته، رشد ارزش صادرات بسیار محدود بوده است؛ در حالی که واردات هم از نظر وزن و هم از نظر ارزش رشد قابل توجهی داشته است. در نتیجه، نسبت پوشش واردات از محل صادرات از حدود ۴۶ درصد در سال ۱۴۰۴ به ۳۷.۳ درصد در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ کاهش یافته است.

جدول ۲- مقایسه میانگین ماهانه صادرات و واردات استان در سال ۱۴۰۴ و چهار ماهه ۱۴۰۵

شاخص	۱۴۰۴	میانگین ماهانه ۱۴۰۴	۴ ماهه ۱۴۰۵	میانگین ماهانه ۱۴۰۵	تغییر (درصد)
صادرات (وزن، هزار تن)	۱,۶۷۶	۱۳۹.۷	۶۶۲.۹	۱۶۵.۷	۱۸.۶
صادرات (ارزش، میلیون دلار)	۷۸۷.۵	۶۵.۶	۲۶۶.۶	۶۶.۷	۱.۷
واردات (وزن، هزار تن)	۲,۰۳۳	۱۶۹.۴	۸۴۳	۲۱۰.۸	۲۴.۴
واردات (ارزش، میلیون دلار)	۱,۷۱۱	۱۴۲.۶	۷۱۵.۶	۱۷۸.۹	۲۵.۴

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

صادرات و واردات به تفکیک گمرکات استان گیلان

بررسی توزیع تجارت خارجی در گمرکات استان، تفاوت قابل توجهی میان ساختار صادرات و واردات گیلان نشان می دهد. در حالی که صادرات استان همچنان عمدتاً از گمرک آستارا انجام می شود، در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ بخش عمده واردات به سمت گمرکات منطقه آزاد تجاری انزلی و حسنرود منتقل شده است.

صادرات به تفکیک گمرکات استان

بر اساس جدول صادرات گمرکات استان در سال ۱۴۰۴، از مجموع ۱,۶۷۶ هزار تن کالای صادراتی به ارزش ۷۸۷.۵ میلیون دلار، گمرک آستارا با ۹۸۸.۷ هزار تن و ۶۰۵.۴ میلیون دلار به ترتیب ۵۹ و ۷۶.۹ درصد وزن و ارزش صادرات را به خود اختصاص داده و در جایگاه نخست قرار گرفته است. گمرکات منطقه آزاد تجاری انزلی (۳۸۶.۵ هزار تن؛ ۱۵۶.۱ میلیون دلار) و منطقه آزاد تجاری حسنرود (۲۹۹.۴ هزار تن؛ ۲۶ میلیون دلار) در ردیف های بعدی قرار دارند

و مجموع این دو گمرک ۴۰.۹ درصد وزن و ۲۳.۱ درصد ارزش صادرات را شامل شده است. سهم منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا کمتر از یک دهم درصد بوده است.

جدول ۳- صادرات در سال ۱۴۰۴ به تفکیک گمرکات گیلان.

ردیف	نام گمرک	وزن خالص (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	آستارا	۹۸۸.۷	۶۰۵.۴
۲	منطقه آزاد تجاری انزلی	۳۸۶.۵	۱۵۶.۱
۳	منطقه آزاد تجاری حسنرود	۲۹۹.۴	۲۶
۴	منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا	۱.۴	۰.۰۸۹
	جمع	۱,۶۷۶	۷۸۷.۵

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵، از مجموع ۶۶۲.۹ هزار تن صادرات به ارزش ۲۶۶.۶ میلیون دلار، سهم آستارا به ۵۴.۴ درصد وزن و ۷۴.۱ درصد ارزش، سهم منطقه آزاد انزلی به ۲۶.۳ درصد وزن و ۱۷.۴ درصد ارزش و سهم حسنرود به ۱۹.۲ درصد وزن و ۸.۴ درصد ارزش رسیده است. بدین ترتیب، مجموع سهم دو گمرک منطقه آزاد انزلی از ۴۰.۹ به ۴۵.۵ درصد وزن و از ۲۳.۱ به ۲۵.۹ درصد ارزش افزایش یافته است. با این حال، آستارا همچنان حدود سه چهارم ارزش صادرات استان را در اختیار دارد.

مقایسه میانگین ماهانه نیز نشان می دهد که در چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۵، میانگین ماهانه وزن صادرات در هر سه گمرک اصلی افزایش یافته است. به گونه ای که این رشد در آستارا ۹.۴ درصد، منطقه آزاد انزلی ۳۵.۲ درصد و حسنرود ۲۷.۷ درصد بوده است. با این حال، میانگین ماهانه ارزش صادرات در آستارا ۲.۱ درصد و در منطقه آزاد انزلی ۱۰.۶ درصد کاهش یافته است. تبیین علل این تغییرات با داده های موجود ممکن نیست و مستلزم بررسی ترکیب کالایی صادرات هر گمرک است. در مجموع، الگوی صادرات استان در هر دو دوره مورد بررسی، از تمرکز قابل توجه بر گمرک آستارا برخوردار بوده است؛ هرچند در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ سهم وزنی مناطق آزاد انزلی و حسنرود افزایش یافته است.

جدول ۴- صادرات در چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۵ به تفکیک گمرکات گیلان.

ردیف	نام گمرک	وزن خالص (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	آستارا	۳۶۰.۴	۱۹۷.۶
۲	منطقه آزاد تجاری انزلی	۱۷۴.۲	۴۶.۵
۳	منطقه آزاد تجاری حسنرود	۱۲۷.۴	۲۲.۴۵
۴	منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا	۰.۹	۰.۰۵
جمع		۶۶۲.۹	۲۶۶.۶

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

واردات به تفکیک گمرکات استان

بر اساس جدول واردات گمرکات استان در سال ۱۴۰۴، از مجموع ۲,۰۳۳ هزار تن کالای وارداتی به ارزش ۱,۷۱۱ میلیون دلار، گمرک آستارا با ۱,۱۳۱.۲ هزار تن (۵۵.۶ درصد وزن) بیشترین سهم وزنی را داشته است. اما از نظر ارزش، گمرک منطقه آزاد تجاری انزلی با ۷۶۹ میلیون دلار (۴۴.۹ درصد) اندکی بیش از آستارا با ۷۵۴ میلیون دلار (۴۴.۱ درصد) بوده است. گمرک حسنرود با ۱۵۵.۴ هزار تن و ۱۱۶ میلیون دلار (۷.۶ درصد وزن و ۶.۸ درصد ارزش) و منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا با ۱۴۰.۸ هزار تن و ۷۲ میلیون دلار (۶.۹ درصد وزن و ۴.۲ درصد ارزش) در ردیف های بعدی قرار داشته اند.

جدول ۵- واردات در سال ۱۴۰۴ به تفکیک گمرکات گیلان.

ردیف	نام گمرک	وزن خالص (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	آستارا	۱,۱۳۱.۲	۷۵۴
۲	منطقه آزاد تجاری انزلی	۶۰۵.۶	۷۶۹
۳	منطقه آزاد تجاری حسنرود	۱۵۵.۴	۱۱۶
۴	منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا	۱۴۰.۸	۷۲
جمع		۲,۰۳۳	۱,۷۱۱

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵، ساختار واردات استان تغییر محسوسی داشته است. از مجموع ۸۴۳ هزار تن واردات به ارزش ۷۱۵.۶ میلیون دلار، سهم گمرک آستارا به ۸.۵ درصد وزن و ۷.۲ درصد ارزش کاهش یافته، در حالی که سهم منطقه آزاد تجاری انزلی به ۵۲۲.۶ هزار تن و ۳۹۷.۵ میلیون دلار، معادل ۶۲ درصد وزن و ۵۵.۵ درصد ارزش، رسیده

است. سهم حسن رود نیز با ۲۰۴.۷ هزار تن و ۲۳۷ میلیون دلار به ۲۴.۳ درصد وزن و ۳۳.۱ درصد ارزش افزایش یافته است.

جدول ۶- واردات در چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۵ به تفکیک گمرکات گیلان.

ردیف	نام گمرک	وزن خالص (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)
۱	آستارا	۷۱.۳	۵۱.۶
۲	منطقه آزاد تجاری انزلی	۵۲۲.۶	۳۹۷.۵
۳	منطقه آزاد تجاری حسن رود	۲۰۴.۷	۲۳۷
۴	منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا	۴۴.۴	۲۹.۵
جمع		۸۴۳	۷۱۵.۶

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

در نتیجه، مجموع سهم منطقه آزاد تجاری انزلی و حسن رود از واردات استان از ۳۷.۴ درصد وزن و ۵۱.۷ درصد ارزش در سال ۱۴۰۴ به ۸۶.۳ درصد وزن و ۸۸.۷ درصد ارزش در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ رسیده است. در مقابل، سهم آستارا از ارزش واردات از ۴۴.۱ درصد به ۷.۲ درصد کاهش یافته است. بنابراین، برخلاف صادرات که همچنان آستارامحور باقی مانده، مرکز ثقل واردات استان در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ به طور محسوسی به سمت منطقه آزاد تجاری انزلی و حسن رود تغییر کرده است. بررسی علل این جابه جایی، نیازمند تحلیل ترکیب کالایی واردات و همچنین بررسی تغییرات احتمالی در رویه ها و مسیرهای گمرکی است.

تراز تجاری گمرکات استان

ترکیب داده های صادرات و واردات نشان می دهد که در سال ۱۴۰۴، تراز تجاری تمامی گمرکات استان منفی بوده است. با این حال، شدت کسری در گمرکات مختلف یکسان نبوده است؛ به طوری که نسبت پوشش واردات از محل صادرات در آستارا حدود ۸۰.۳ درصد و در منطقه آزاد تجاری انزلی حدود ۲۰.۳ درصد بوده است. در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵، آستارا با حدود ۱۴۶ میلیون دلار مازاد تجاری، تنها گمرک دارای تراز مثبت بوده است. در مقابل، منطقه آزاد تجاری انزلی با حدود ۳۵۱ میلیون دلار و حسن رود با حدود ۲۱۴.۶ میلیون دلار کسری مواجه بوده اند. منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا نیز حدود ۲۹.۵ میلیون دلار کسری داشته است. بنابراین، بخش عمده کسری تراز استان در این دوره در دو گمرک منطقه آزاد انزلی و حسن رود شکل گرفته است.

مقاصد صادراتی گمرکات استان

بررسی کشورهای مقصد صادراتی نشان می دهد که تجارت خارجی گیلان از نظر بازارهای صادراتی نیز از تمرکز بالایی برخوردار است.

در سال ۱۴۰۴، فدراسیون روسیه با ۱,۲۰۰ هزار تن و ۵۰۸.۸ میلیون دلار، به ترتیب ۷۱.۶ درصد وزن و ۶۴.۶ درصد ارزش صادرات استان را به خود اختصاص داده و مهم ترین مقصد صادراتی بوده است. جمهوری آذربایجان نیز با ۳۰۷.۵ هزار تن و ۱۷۷.۳ میلیون دلار، معادل ۱۸.۳ درصد وزن و ۲۲.۵ درصد ارزش، در جایگاه دوم قرار داشته است. پس از این دو کشور، گرجستان، بلاروس و ترکمنستان از مهم ترین مقاصد صادراتی استان بوده اند. مجموع سهم پنج مقصد اصلی، ۹۶ درصد وزن و ۹۳.۵ درصد ارزش صادرات استان را تشکیل داده است. همچنین روسیه و جمهوری آذربایجان به تنهایی حدود ۹۰ درصد وزن و ۸۷.۱ درصد ارزش صادرات را به خود اختصاص داده اند که بیانگر تمرکز بالای صادرات استان بر دو بازار همسایه است.

جدول ۲- مقاصد اصلی صادراتی استان گیلان در سال ۱۴۰۴.

ردیف	کشور	وزن خالص (تن)	ارزش (دلار)	عمده کالای صادراتی	ارزش (دلار)
۱	روسیه	۱,۲۰۰,۰۲۶	۵۰۸,۸۰۵,۳۳۵	کیوی، تازه	۱۱۲,۳۹۸,۰۸۳
۲	آذربایجان	۳۰۷,۵۱۷	۱۷۷,۳۴۴,۴۲۶	کامپاند پلی اتیلن غیرپودری با وزن مخصوص ۹۴٪ یا بیشتر ویژه روکش سیم و کابل	۱۳,۴۷۲,۵۳۱
۳	گرجستان	۳۹,۲۵۸	۱۸,۳۱۰,۰۲۰	سایر، به دست آمده از نوار یا اشکال همانند از پلی اتیلن یا پلی پروپیلن	۱,۶۲۵,۱۰۸
۴	بلاروس	۱۸,۳۹۵	۱۶,۷۶۶,۹۸۸	کانتینرها (از جمله کانتینرها برای ترابری سیالات) مخصوص طراحی شده و تجهیز شده برای هر نوع وسیله حمل و نقل	۵,۵۳۹,۸۳۲
۵	ترکمنستان	۴۴,۳۴۷	۱۵,۴۳۱,۰۱۵	قیرنفت	۶,۳۴۰,۷۸۲

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

در چهارماهه نخست سال ۱۴۰۵ نیز روسیه و جمهوری آذربایجان همچنان دو مقصد اصلی صادراتی استان بوده اند. روسیه با ۴۸۵.۷ هزار تن و ۱۸۰.۵ میلیون دلار، به ترتیب ۷۳.۳ درصد وزن و ۶۷.۷ درصد ارزش صادرات استان را به خود اختصاص داده است. جمهوری آذربایجان نیز با ۸۵.۵ هزار تن و ۳۹.۴ میلیون دلار، سهمی معادل ۱۲.۹ درصد وزن و ۱۴.۸ درصد ارزش صادرات داشته است.

در این دوره، چین با ۳.۷ هزار تن و ۱۳.۶ میلیون دلار در جایگاه سوم مقاصد صادراتی قرار گرفته است. بنابراین، در چهارماهه نخست ۱۴۰۵، سه کشور روسیه، جمهوری آذربایجان و چین در مجموع حدود ۸۶.۷ درصد وزن و ۸۷.۶ درصد ارزش صادرات استان را به خود اختصاص داده اند که همچنان بیانگر تمرکز قابل توجه صادرات استان بر تعداد محدودی از بازارهاست.

از نظر ترکیب کالایی نیز، کالای عمده صادراتی به روسیه در این دوره فلفل گلخانه ای تازه یا سرد کرده به ارزش ۲۹.۶ میلیون دلار، به جمهوری آذربایجان قزل آلا به ارزش ۴.۴ میلیون دلار و به چین کاتد و قطعات کاتد از مس تصفیه شده به ارزش ۶.۶ میلیون دلار بوده است. این تفاوت در کالاهای اصلی صادراتی، نشان دهنده تنوع نسبی در ترکیب کالایی صادرات به بازارهای مختلف است.

جدول ۸- مقاصد اصلی صادراتی استان گیلان در ۴ ماهه نخست سال ۱۴۰۵.

ردیف	کشور	وزن خالص (تن)	ارزش (دلار)	عمده کالای صادراتی	ارزش (دلار)
۱	روسیه	۴۸۵,۶۸۷	۱۸۰,۴۶۱,۹۶۴	فلفل گلخانه ای، تازه یا سرد کرده	۲۹,۶۰۴,۴۵۳
۲	آذربایجان	۸۵,۵۱۸	۳۹,۴۳۷,۷۷۱	قزل آلا (Salmo trutta)، Oncorhynchus clarki، mykiss، Oncorhynchus aguabonita، Oncorhynchus gilae، Oncorhynchus apache and Oncorhynchus chrysogaster	۴,۳۷۷,۵۰۱
۳	چین	۳,۷۳۸	۱۳,۵۶۴,۵۰۹	کاتود و قطعات کاتود از مس تصفیه شده	۶,۶۳۶,۵۰۰

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

مبادی وارداتی گمرکات استان

بررسی مبادی وارداتی استان در سال ۱۴۰۴ نشان می دهد که واردات گیلان نیز از تمرکز جغرافیایی بالایی برخوردار بوده است. در این سال، امارات متحده عربی با ۹۲۲.۶ هزار تن و ۶۷۴.۱ میلیون دلار، بزرگ ترین مبدأ وارداتی استان بوده و به ترتیب ۴۵.۴ درصد وزن و ۳۹.۴ درصد ارزش کل واردات را به خود اختصاص داده است. پس از آن، روسیه با ۴۵۳.۹ هزار تن و ۳۰۸.۶ میلیون دلار، چین با ۷۲.۴ هزار تن و ۲۹۸ میلیون دلار و ترکیه با ۴۰۱.۷ هزار تن و ۲۵۸.۴ میلیون دلار در رتبه های بعدی قرار داشته اند.

در مجموع، این چهار کشور حدود ۹۱ درصد وزن و ۹۰ درصد ارزش واردات استان را تشکیل داده اند که بیانگر وابستگی بخش عمده واردات استان به تعداد محدودی از مبادی خارجی است. آلمان نیز با ۵۲.۵ میلیون دلار در رتبه پنجم قرار داشته است. از نظر ترکیب کالایی، روغن دانه آفتابگردان، گلرنگ یا زعفران کاذب به صورت خام مهم ترین کالای وارداتی از امارات و ترکیه بوده و به ترتیب ۳۱۶.۵ و ۱۰۲.۴ میلیون دلار ارزش داشته است. از روسیه نیز عمده

کالای وارداتی تخته نراد از گونه های کاج به ارزش ۶۳.۷ میلیون دلار و از چین قطعات منفصله خودروهای سواری به ارزش ۴۹.۷ میلیون دلار بوده است. این ترکیب نشان می دهد که بخش قابل توجهی از واردات استان را کالاهای واسطه ای، مواد اولیه و کالاهای مورد استفاده در زنجیره تولید و همچنین برخی کالاهای اساسی تشکیل می دهند.

جدول ۹- مبادی اصلی وارداتی استان گیلان در سال ۱۴۰۴

ردیف	کشور	وزن خالص (تن)	ارزش (دلار)	عمده کالای وارداتی	ارزش (دلار)
۱	امارات	۹۲۲,۵۶۶	۶۷۴,۱۲۶,۱۴۵	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب (کارتام Carthame)، خام	۳۱۶,۴۵۶,۶۶۲
۲	روسیه	۴۵۳,۸۶۴	۳۰۸,۵۵۹,۰۲۴	تخته نراد از کاج (گونه های کاج) قطعات منفصله جهت تولید اتومبیل سواری ردیف	۶۳,۶۵۱,۰۲۴
۳	چین	۷۲,۳۵۳	۲۹۷,۹۹۸,۰۷۵	۸۷۰۳ بنزینی با حجم سیلندر ۲۰۰۰ CC با ساخت داخل ۱۴٪ تا کمتر از ۳۰٪ به استثنای لاستیک	۴۹,۶۷۱,۴۵۹
۴	ترکیه	۴۰۱,۶۹۷	۲۵۸,۴۰۵,۶۲۱	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب (کارتام Carthame)، خام	۱۰۲,۳۹۱,۶۷۷
				سایر وسایل نقلیه موتوری برای حمل و نقل کالا	
۵	آلمان	۲۳,۱۳۹	۵۲,۵۰۵,۱۷۳	دارای موتور پیستونی و درون سوز تراکمی- احتراقی (دیزلی یا نیمه دیزلی) با وزن ناخالص حداکثر ۵ تن	۳۱,۴۸۳,۷۰۰

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

در چهار ماهه نخست سال ۱۴۰۵ نیز امارات، روسیه، چین و ترکیه چهار مبدأ اصلی واردات استان بوده اند. امارات با ۳۲۶.۶ هزار تن و ۲۶۷.۴ میلیون دلار، ۳۸.۷ درصد وزن و ۳۷.۴ درصد ارزش واردات استان را به خود اختصاص داده است. روسیه با ۲۹۰.۵ هزار تن و ۲۲۵.۴ میلیون دلار، معادل ۳۴.۵ درصد وزن و ۳۱.۵ درصد ارزش واردات را تشکیل داده و در رتبه دوم قرار گرفته است. چین با ۳۱.۷ هزار تن و ۱۱۵.۴ میلیون دلار (۳۸ درصد وزن و ۱۶.۱ درصد ارزش) در رتبه سوم و ترکیه با ۱۲۴.۰ هزار تن و ۶۳.۵ میلیون دلار (۱۴.۷ درصد وزن و ۸.۹ درصد ارزش) در رتبه چهارم قرار دارند.

در مجموع، این چهار کشور ۹۱.۷ درصد وزن و ۹۳.۹ درصد ارزش واردات استان را به خود اختصاص داده اند. این سهم نسبت به سال ۱۴۰۴ (حدود ۹۱ درصد وزن و ۹۰ درصد ارزش) از نظر ارزش اندکی افزایش یافته و همچنان تمرکز بالایی واردات بر تعداد محدودی از مبادی را نشان می دهد. در ترکیب این چهار کشور نیز تغییراتی دیده می شود: سهم ارزشی روسیه از ۱۸.۰ درصد در سال ۱۴۰۴ به ۳۱.۵ درصد افزایش یافته، در حالی که سهم ترکیه از

۱۵.۱ به ۸.۹ درصد و سهم امارات از ۳۹.۴ به ۳۷.۴ درصد کاهش یافته است. بر پایه میانگین ماهانه نیز ارزش واردات از ترکیه حدود ۲۶ درصد کمتر و ارزش واردات از روسیه بیش از دو برابر شده است.

از نظر ترکیب کالایی، روغن دانه آفتابگردان، گلرنگ یا زعفران کاذب خام همچنان یکی از مهم ترین اقلام وارداتی بوده و از امارات و روسیه به ترتیب ۷۸.۱ و ۷۷.۶ میلیون دلار وارد شده است. مهم ترین کالای وارداتی از چین قطعات منفصله خودروهای سواری به ارزش ۳۱.۴ میلیون دلار و از ترکیه ذرت دامی به ارزش ۲۱.۱ میلیون دلار بوده است. در مقایسه با سال ۱۴۰۴، عمده ترین کالای وارداتی از روسیه از تخته چوب نراد (۶۳.۷ میلیون دلار) به روغن خام دانه های روغنی و عمده ترین کالای وارداتی از ترکیه از روغن خام دانه های روغنی (۱۰۲.۴ میلیون دلار) به ذرت دامی تغییر کرده است.

جدول ۱۰- مبادی اصلی وارداتی استان گیلان در ۴ ماهه نخست سال ۱۴۰۵.

ردیف	کشور	وزن خالص (تن)	ارزش (دلار)	عمده کالای وارداتی	ارزش (دلار)
۱	امارات	۳۲۶,۵۸۳	۲۶۷,۳۷۳,۵۰۴	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب (کارتام Carthame)، خام	۷۸,۱۴۴,۷۰۰
۲	روسیه	۲۹۰,۴۵۵	۲۲۵,۴۳۷,۵۴۵	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب (کارتام Carthame)، خام	۷۷,۶۴۰,۲۳۴
۳	چین	۳۱,۶۸۱	۱۱۵,۴۳۷,۷۵۴	قطعات منفصله جهت تولید اتومبیل سواری ردیف ۳ با ساخت ۸۷۰۳CC بنزینی با حجم سیلندر ۲۰۰۰	۳۱,۳۷۹,۸۴۵
				%داخل کمتر از ۱۴	
۴	ترکیه	۱۲۴,۰۲۶	۶۳,۵۳۷,۸۷۵	ذرت دامی	۲۱,۰۷۳,۸۴۹

منبع: گمرک استان گیلان، محاسبات مرکز پژوهش اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی گیلان.

ترکیب کالایی صادرات و واردات

بررسی ترکیب کالایی تجارت خارجی گیلان نشان می دهد که صادرات استان همچنان عمدتاً بر کالاهای کشاورزی و غذایی و برخی محصولات صنعتی متمرکز است؛ به گونه ای که در بازار روسیه، محصولات کشاورزی از جمله کیوی و فلفل گلخانه ای، در جمهوری آذربایجان قزل آلا و در بازار چین محصولات مسی از اقلام شاخص صادراتی بوده اند. در مقابل، در بخش واردات، کالاهای واسطه ای، مواد اولیه و برخی کالاهای اساسی سهم قابل توجهی دارند که از جمله می توان به روغن های خام گیاهی، قطعات خودرو و محصولات چوبی اشاره کرد.

از منظر ساختار تجارت با کشورهای اصلی نیز، تفاوت محسوسی میان بازارها مشاهده می شود؛ به این معنا که هر یک از شرکای اصلی استان دارای الگوی کالایی متفاوتی هستند. این موضوع نشان می دهد که تمرکز تجارت خارجی

استان صرفاً جغرافیایی نیست، بلکه در برخی بازارها به کالاهای مشخص نیز وابستگی دارد. بنابراین، تنوع بخشی به سبد کالاهای صادراتی و شناسایی کالاهای دارای ظرفیت جایگزینی یا توسعه صادرات در بازارهای اصلی می تواند یکی از محورهای سیاست گذاری تجاری استان باشد.

جمع بندی

بررسی تجارت خارجی گیلان در سال ۱۴۰۴ و چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ نشان می دهد که تجارت استان همچنان با غلبه واردات، کسری تراز تجاری و تمرکز بالا بر تعداد محدودی از بازارها و مبادی تجاری مواجه است. اگرچه در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ میانگین وزن صادرات افزایش یافته، رشد ارزش آن محدود بوده، در حالی که واردات از نظر وزن و ارزش رشد بیشتری داشته است؛ بنابراین، افزایش ارزش و تنوع صادرات در کنار توسعه حجم مبادلات، از الزامات بهبود ساختار تجارت خارجی استان است.

در بخش واردات، گمرکات استان حجم قابل توجهی از واردات را پذیرش کرده اند. در سال ۱۴۰۴ حدود ۲,۰۳۳ هزار تن کالا به ارزش ۱,۷۱۱ میلیون دلار از گمرکات گیلان وارد شده و در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ نیز میانگین ماهانه واردات از نظر وزن و ارزش نسبت به سال ۱۴۰۴ به ترتیب حدود ۲۴ و ۲۵ درصد افزایش یافته است. در این دوره، گمرکات منطقه آزاد انزلی و حسن رود ۸۸.۷ درصد ارزش واردات استان را به خود اختصاص داده اند و بخش مهمی از واردات را کالاهای اساسی، نهاده ها و مواد اولیه تشکیل داده اند. روغن خام دانه های روغنی از امارات و ترکیه به تنهایی ۴۱۸۸ میلیون دلار، یعنی حدود ۲۴.۵ درصد ارزش واردات ۱۴۰۴ بوده و در چهار ماهه ۱۴۰۵ نیز واردات این کالا از امارات و روسیه حدود ۲۱.۸ درصد ارزش واردات را تشکیل داده است.

با توجه به تمرکز بخش قابل توجهی از تجارت دریایی کشور در بنادر جنوبی و ضرورت افزایش تاب آوری زنجیره تأمین، ظرفیت های گیلان می تواند به عنوان مسیر مکمل و پشتیبان برای تأمین کالا، به ویژه کالاهای اساسی و نهاده های تولید، مورد توجه قرار گیرد. این رویکرد به معنای جایگزینی مسیرهای جنوبی نیست، بلکه با ایجاد تنوع در مسیرهای تأمین، امکان کاهش آسیب پذیری زنجیره واردات در برابر اختلالات احتمالی را فراهم می کند. موقعیت گیلان در مجاورت دریای خزر، ارتباط با کشورهای شمالی و برخورداری از گمرک آستارا، بنادر و گمرکات منطقه آزاد انزلی و حسن رود و منطقه ویژه اقتصادی بندر آستارا، زمینه ای بالقوه برای ایفای این نقش فراهم کرده است.

از سوی دیگر، تمرکز بالای صادرات استان بر روسیه و جمهوری آذربایجان و تمرکز واردات بر چند مبدأ اصلی، ضرورت تنوع بخشی به بازارهای صادراتی و مبادی تأمین را نشان می دهد. در این راستا، شناسایی بازارهای جدید، توسعه صادرات کالاهای دارای مزیت و ارزش افزوده بالاتر و استفاده هدفمند از ظرفیت کشورهای حوزه خزر می تواند در کاهش تمرکز و تقویت تراز تجاری استان مؤثر باشد.

پیشنهادهای

- نقش مسیر شمالی به عنوان مسیر مکمل تأمین کالاهای اساسی و نهاده‌های تولید در سیاست گذاری ملی تجارت مورد توجه قرار گیرد.
- ظرفیت عملیاتی گمرکات و بنادر استان از نظر تخلیه، انبارداری، حمل و نقل و ترخیص ارزیابی و گلوگاه‌های آن برطرف شود.
- زیرساخت‌های جاده‌ای، ریلی و بندری و اتصال آن‌ها به کریدورهای شمال-جنوب و شبکه توزیع کشور تقویت شود.
- رویه‌های گمرکی و هماهنگی دستگاه‌های ذی ربط با هدف کاهش زمان و هزینه ترخیص کالا بهبود یابد.
- بازارهای صادراتی و مبادی وارداتی متنوع تر و ظرفیت کشورهای حوزه خزر و همسایگان شمالی بیشتر مورد استفاده قرار گیرد.
- علل جابه‌جایی جریان واردات از گمرک آستارا به گمرکات منطقه آزاد انزلی و حسن‌رود بررسی شود و پایش مستمر تجارت خارجی استان بر اساس مؤلفه‌های «کشور، کالا و گمرک» و همچنین نوع رویه ورود کالا، شامل ورود مستقیم یا ترانزیت داخلی و ترخیص در مقصد، انجام گیرد.